

УДК 911.3

Мальчикова Д.С.,
доктор географічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-економічної географії
Херсонський державний університет

Ковальова К.І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціально-економічної географії
Херсонський державний університет

Лозова Л.В.,
магістрант факультету біології, географії і екології
Херсонський державний університет

ВИМУШЕНА ЗМІНА ЗАЙНЯТОСТІ ТА ОСНОВНІ ПОТРЕБИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ВНАСЛІДОК ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ ТА АНЕКСІЇ КРИМУ

У статті проаналізовано умови та рівень зайнятості внутрішньо переміщених осіб, які опинилися безробітними та соціально незахищеними внаслідок нестабільної політичної ситуації на Сході України. Визначено причини й наслідки масових внутрішніх міграційних потоків населення зі Сходу України та Автономної республіки Крим. Проаналізовано рівень моральної готовності до зміни місця проживання серед статево-вікової структури України.

Ключові слова: суспільні перетворення, внутрішня міграція, вимушено переміщені особи, антитерористична операція, рівень зайнятості, безробіття.

В статье проанализированы условия и уровень занятости внутренне перемещенных лиц, оказавшихся безработными и социально незащищенными вследствие нестабильной политической ситуации на Востоке Украины. Определены причины и последствия массовых внутренних миграционных потоков населения с востока Украины и Автономной республики Крым. Проанализирован уровень моральной готовности к смене места жительства среди половозрастной структуры Украины.

Ключевые слова: общественные преобразования, внутренняя миграция, вынуждены перемещенные лица, антитеррористическая операция, уровень занятости, безработица.

Malchykova D.S., Kovaleva K.I., Lozova L.V. MODIFICATED CHANGE OF EMPLOYMENT OF INTERNAL TRANSFERRED PERSONS AS A FOREIGN CONFLICT ON THE EASTERN UKRAINE AND ANTEXIA OF CRIMEA

The article analyzes the conditions and the level of employment of internally displaced persons who became unemployed and socially unprotected as a result of an unstable political situation in the East of Ukraine. The causes and consequences of mass internal migration flows from the East of Ukraine and the Autonomous Republic of Crimea are determined. The level of moral readiness to change the place of residence among the sex-age structure of Ukraine is analyzed.

Key words: social transformations, internal migration, forced displaced persons, antiterrorist operation, employment rate, unemployment.

Постановка проблеми. Внаслідок агресії з боку Росії на Сході України відбулася дестабілізація економіки та мирного життя українців. Статус внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) за даними управління соціального захисту населення України отримали понад 1млн 586 тисяч осіб у період 2015–2016 років [9]. Головною проблемою

переселенців є пошук нового місця роботи та соціальна адаптація на новому місці. Від загального числа переселенців кількість сімей становить 1 млн 300 тисяч осіб [10]. Різниця між явними біженцями та офіційно зареєстрованими є внаслідок того, що не всі члени родини реєструються та отримують статус внутрішньо переміщеної особи.

Головним стимулом у пошуку роботи виступає саме необхідність матеріального забезпечення своєї родини. На сьогодні в Україні на одне робоче місце претендує 6 бажаючих. Найбільша конкуренція відчувається саме в категорії працівників, які мають вищу освіту. Масова відсутність робочих місць у державі не дає їм змоги працевлаштуватися на таку саму роботу на новому місці, яку вони мали.

Постановка завдання. Таким чином, метою статті є аналіз умов та рівня зайнятості внутрішньо переміщених осіб, які опинилися безробітними та соціально незахищеними внаслідок нестабільної ситуації на Сході України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На рисунку 1 наведена вікова структура, в якій виділено кількість безробітних з ВПО за період 2015–2016 рр. [5; 4; 20].

Найбільше робочих місць потребують особи віком від 30-45 років. Це соціальна група людей, яка ще знаходиться в економічному та соціальному розвитку. Це молоде працездатне населення, котре ще в змозі змінити свій рід зайнятості шляхом отримання нової спеціалізації, чи пройшовши певні курси, оскільки вони на психологічному рівні є більш спроможними до змін, ніж старше покоління.

Для покоління старше 45 років зміна сфери зайнятості є більш проблемною, оскільки для них зменшується вибір роду діяльності, і їм більш складніше адаптуватися до нових умов життя.

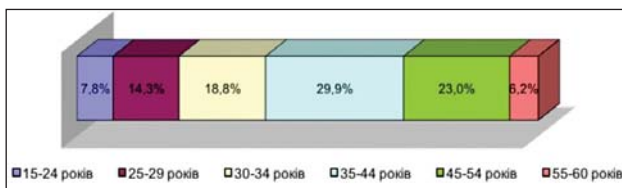

Рис. 1. Вікова структура безробітних з числа внутрішньо переселених осіб [20]

Високий освітній та кваліфікаційний рівні ВПО свідчить про значний нагромаджений людський капітал, який може стати самостійним чинником розвитку високотехнологічних галузей економіки з інтенсивним використанням знань у районах ВПО [1; 8].

Відповідно до статистичних даних, шукачами заробітку серед ВПО є переважно жінки. Це зумовлено наступними причинами:

– жінки є більш психологічно підготовленими до соціальної відповідальності, ніж чоловіки, оскільки мають забезпечувати не лише себе, але й дітей;

– на тимчасово окупованих територіях внаслідок військових дій масово припинили свою роботу безліч підприємств, і, відповідно, свої робочі місця втратили в першу чергу жінки. Це зумовлено тим, що більшість підприємств, на яких працювали переважно жінки, на сьогодні не працюють внаслідок воєнного конфлікту та масових проявів мародерства та пограбувань. Працюють лише підприємства, що фінансово вигідні для місцевої влади окупованих територій для отримання грошей шляхом експортування місцевої сировини до Російської Федерації;

– більша частина чоловіків, які проживають на тимчасово окупованих територіях, вступають до складу невизнаних республік і стають учасниками воєнних дій на Сході у складі сепаратистських угруповань, коли їхні дружини переїзджуть на підконтрольні українській владі території для отримання соціальної допомоги та статусу ВПО;

– серед ВПО жінки переважають, відповідно, і показник їхнього безробіття вищий;

– жінки більше задіяні у сфері послуг та торгівлі.

Внутрішньо переміщені особи працездатного віку мають високий освітній та кваліфікаційний рівні, оскільки більшість з них має вищу освіту. За даними Державної служби статистики, розподіл ВПО за освітою суттєво відрізняється від освітнього рівня загальної кількості безробітних. Особи з вищою освітою становлять понад 70%, з професійно-технічною – 19%, з початковою та середньою – 11%. При цьому серед усіх безробітних частка осіб з вищою освітою становить менше 45%, з професійно-технічною освітою – 35%, із середньою – 20%. Характерно, що частка переселенців із вищою освітою є переважною в усіх регіонах за винятком Житомирської – 47,1% та Тернопільської – 47,5% областей (див. табл. 1) [10–16].

Майже всі ВПО (96,5%) повідомили, що вони перебувають на обліку в органах соціального захисту Міністерства соціальної політики. Згідно з опитуванням, яке проводила національна система моніторингу, 52,5% ВПО – це сім'ї з дітьми, більшість сімей (66%) має одну дитину.

Таблиця 1
Області з найвищими показниками щодо потреб в офіційному працевлаштуванні тимчасово переселених осіб

№	Область	Показник у %
	Показник по Україні 3,75%	
1.	Рівненська	27,7
2.	Івано - Франківська	19,7
3.	Львівська	18,6
4.	Волинська	18,5
Окуповані території		
1.	Донецька	1,6
2.	Луганська	1,4

*Складено автором за даними [8; 15]

Безробітними з числа переселенців є, в переважній більшості, жінки (див. рис. 2). Якщо серед зареєстрованих безробітних усіх категорій питома вага жінок становила 55%, то серед безробітних з числа ВПО – 67%, і при цьому коливалася від 59% у Тернопільській області до 76% у Кіровоградській області [2–3].

За даними державної фіскальної служби відкриття власного бізнесу є більш притаманне жінкам. Зі 100% підприємців 65% становлять жінки, що свідчить про готовність жінок до початку нової справи, щоб мати певну фінансову стабільність. Жінки швидше адаптуються на новому місці, ніж чоловіки (див. рис. 2). Це

зумовлюється тим, що вони шукають безпечного місця для проживання не лише для себе, але й для дітей. Частка дітей серед ВПО становить 10%. Ще однією з найбільш вразливих груп серед ВПО є пенсіонери та інваліди. Вони становлять 28% від загальної кількості ВПО станом на 2016 рік (див рис. 3) [4; 6–7; 24].

Зайнятість є однією з ключових проблем, що постають перед ВПО. Лише 41,5% ВПО, у порівнянні з 60,1% до переміщення, вдалося знайти роботу. Зниження рівня зайнятості після переміщення становить близько 20%. При цьому 27,6% респондентів виявилися безробітними, а 30,9% ВПО заявляють, що не мають потреби в роботі, оскільки отримують пенсію по інвалідності чи за віком або перебувають у відпустці для догляду за дитиною (див. рис. 4).

Зайнятість ВПО за новим місцем проживання збільшилася у порівнянні з попередніми опитуваннями (39,7% у вересні 2016 року та 35,1% у березні– червні 2016 року). Станом на 2017 рік цей показник становить 41,1%. Проте він залишається досить низьким у порівнянні з рівнем зайнятості до переміщення [7-8].

Ще одним з найбільших питань на сьогодні є забезпечення ВПО власним житлом та гідними умовами життя відповідно до внесення змін до закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який набув

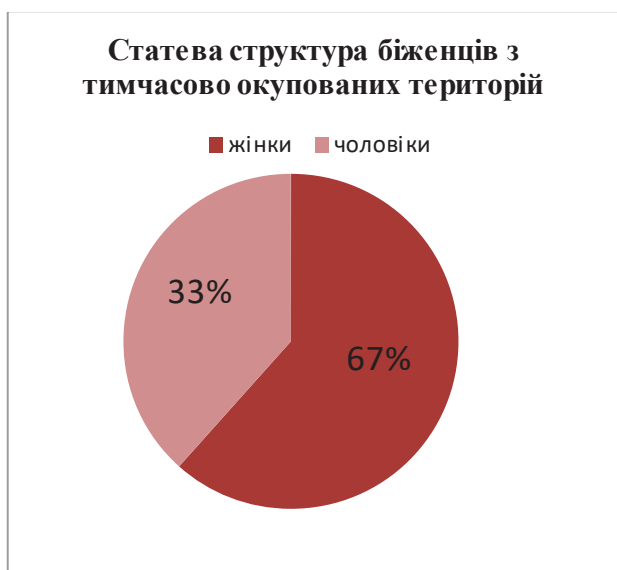

Рис. 2. Статеву структура вимушених переселенців по Україні [16]

Рис. 3. Вікову структура вимушених переселенців по Україні [16]

чинності 19.12.2017 року. Розмір соціальної допомоги кожній переміщеній особі був збільшений на 40%. Так, на сьогодні щомісячна соціальна допомога для працездатних осіб становить 642 грн. на одного члена родини, для непрацездатних осіб – 984 грн. на одну особу та для інвалідів, які втратили працездатність, – 1374 грн. При цьому соціальна допомога розраховується таким чином, що вона не може перевищувати 2800 грн. на одну родину [9–10; 13; 20]. А прожитковий мінімум для населення України станом на 1 січня 2018 року має показник 1762 гривні. При цьому мінімальна заробітна плата в Україні на 1 січня становить 3723 гривні. Внаслідок збільшення соціальної допомоги та заробітних плат, збільшується і рівень інфляції в нашій країні, що призводить до підвищення цін на товари та

послуги. І соціальна допомога, яка надається переселенцям, не може задовольнити і половини найнеобхідніших потреб, серед яких:

- забезпечення родини продовольчими товарами;

- оренда житла та сплата рахунків ЖКГ.

Однією з головних умов для надання ВПО соціальної допомоги є перевірка фактичного місця проживання. Всі адреси, які вказують переселенці, можуть бути перевірені соціальними працівниками з метою перевірки рівня житті осіб та необхідності в соціальній допомозі. У такій допомозі ВПО відмовляють за наступних умов:

- якщо будь-який з членів сім'ї має у володінні житлове приміщення, розташоване в регіонах інших, ніж тимчасово окупована територія України та райони проведення АТО;

- у володінні сім'ї знаходиться два або більше транспортні засоби (легкові машини, автобуси, вантажівки);

- будь-який з членів сім'ї має на депозитному банківському рахунку кошти на суму, що перевищує 10-кратний розмір прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб [11–12; 18; 23].

Ще однією з головних проблем ВПО після безробіття на сьогодні є відсутність житла. Багато хто не може собі дозволити орендувати окреме житло. А більшість міст, де сконцентрувалися ВПО, або не мають соціального житла, або просто не спроможні задовольнити потреби всіх переселенців. В Україні на сьогодні немає навіть гуртожитків сімейних типів для родин, які були збудовані за часів СРСР для приїжджих працівників. Більшість з них зараз

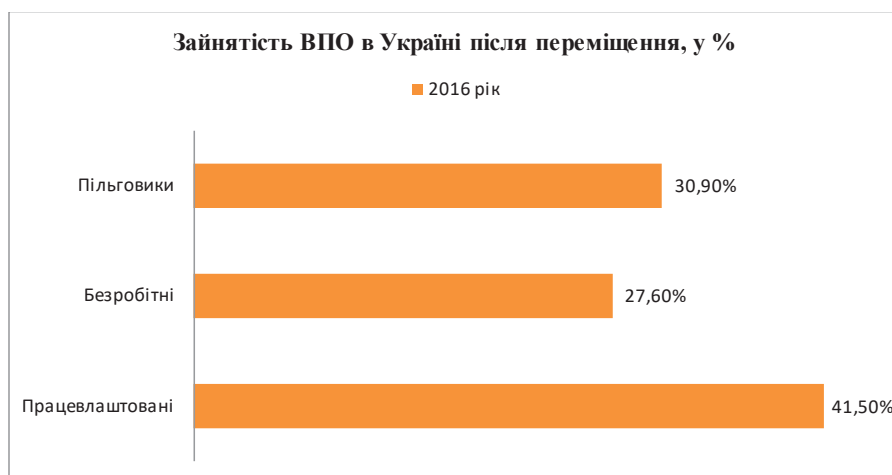

Рис. 4. Зайнятість внутрішньо переміщених осіб в Україні станом на 2016 рік [15; 20]

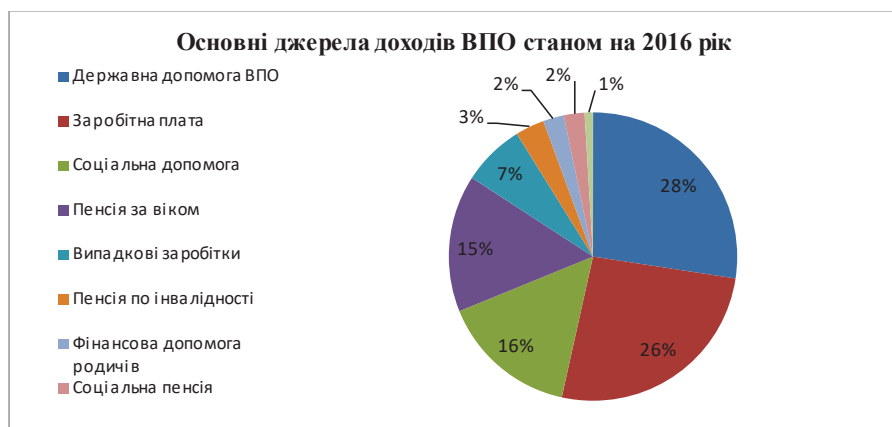

Рис. 5. Основні джерела доходів внутрішньо переміщених осіб станом на 2016 рік [15, 19]

знаходиться у приватній власності або в аварійному стані та не придатне для життя [16; 19; 21].

На сьогодні в Україні діє програма «Доступне житло». Умови даної програми полягають у тому, що для ВПО 50% вартості житла сплачує держава. Але навіть за таких умов за даними служби статистики участь у такій програмі може прийняти менше 1% громадян України серед ВПО.

Закон про забезпечення прав ВПО говорить, що держава сприяє поверненню громадян на територію. Тому велика увага має бути приділена потребам – хто бажає повертатися на рідні землі або хто буде забезпечуватися постійним житлом. Оскільки за сьогоднішні умови ВПО не можуть повернутися до своїх місць проживання, всі вони повинні бути забезпечені житлом державою.

Особи, які не зможуть сплатити 50% за своє житло, можуть стати учасниками соціального житла. Це житло спочатку не передаватиметься у власність, але протягом наступних п'яти років, якщо збройний конфлікт триватиме, то учасники програми зможуть віддати свої права на житло в окупованих територіях і отримати у власність соціальне житло. Після завершення антитерористичної операції люди зможуть обирати: чи повернутися додому, чи залишити собі соціальне житло. Але ці умови законопроекту лише на етапі створення, тому на сьогодні більшість ВПО не мають постійного місця проживання з адекватними побутовими умовами [14–15; 19–20].

За даними фіскальної служби України за рахунок соціальної допомоги проживає 28% переселенців (див. рис. 5). Але водночас особи, які отримують офіційну соціальну допомогу, в більшості випадків працюють неофіційно або проживають за рахунок соціальних пенсій та фінансової допомоги родичів.

Висновки з проведеного дослідження. Відповідно до вищезазначеного, можна зробити наступні висновки про основні потреби внутрішньо переміщених осіб в межах України:

- отримання гідних робочих місць;
- потреба в житлі (як власному, так і орендованому);
- потреба в дитячих садках;
- грошова допомога;

– отримання конкурентоспроможної заробітної плати;

– психологічна підтримка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Независимое бюро новостей». URL: <http://www.polytech21.ru>
2. Алисов Н.В., Хорев. Б.С. Экономическая и социальная география мира. М.: Гардарики, 2003. 215 с.
3. Бакишаев Д.К., Иванов Д.В. Международное правовое регулирование вынужденной и трудовой миграции. М.: «Проект», 2013. 392 с.
4. Баталов О.А., Піцик М.А., Малиновська О.А. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в умовах політичних та соціально-економічних загроз. «Соціальна політика». 2014. № 17. С. 23. URL: <http://www.niss.gov.ua>
5. Дорош С. Переселенці з Донбасу: «За що це нам?» BBC Україна. 2016. URL: <http://www.bbc.com>
6. Дюк А.А. Развитие миграционных процессов на территории Украины. Кримський вісник. 2014. № 6. С. 6. URL: <http://dsr.univ.kiev.ua>
7. Коровай Є. «Аргумент». Экономический журнал. 2014. № 3. URL: <http://argumentua.com>
8. Міграційний рух населення, 2001 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; П.П. Забродський (відп. за вип.). К.: Б.в., 2002. 27 с.
9. Міграційний рух населення, 2005 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; П.П. Забродський (відп. за вип.). К., 2006. 27 с.
10. Міграційний рух населення, 2010 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; Н.П. Павленко (відп. за вип.). К.: Б.в., 2011. 27 с.
11. Міграційний рух населення, 2011 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; О.А. Вишневська (відп. за вип.). К.: Б.в., 2012. 27 с.
12. Міграційний рух населення, 2012 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; О.А. Вишневська (відп. за вип.). К.: Б.в., 2013. 45 с.
13. Міграційний рух населення, 2013 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; О.Е. Остапчук (відп. за вип.). К.: Б.в., 2014. 45 с.
14. Міграційний рух населення, 2014 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; О.О. Кармазіна (відп. за вип.). К.: Б.в., 2015. 420 с.
15. Міграційних руй населення, 2015 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; О.А.Вишневська (відп. за вип.). К.: Б.в., 2016. 316 с.
16. Міграційний рух населення, 2016 рік: Статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України, упр. статистики населення; О.А. Вишневська (відп. за вип.). К.: Б.в., 2017. 314 с.

17. Пістун М.Д. Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ – на початку ХХІ сторіччя. К.: ВПЦ Київський університет, 2009. 216 с.

18. Про біженців: Закон України від 21 червня 2001 р. № 3460 – VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 21. Ст. 4.

19. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1972 – VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 14. Ст. 1.

20. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 19 березня 2014 р.

№ 1207 VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 12. Ст. 1.

21. Смаль В. Велике переселення: скільки в Україні переміщених осіб і як склалась їх доля. Економічна правда. 2016. № 6. С. 24–25.

22. Собчук Ю.А. Соціальна допомога. CEDOS. 2018. URL: <https://cedos.org.ua>

23. Шевченко О.В., Жук В.І. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ. Національний інститут стратегічних досліджень. 2015. С. 92. URL: <http://www.niss.gov.ua>

24. Юдина Т.Н. Социология миграции. М.: Академический Проект, 2001 314 с.